

**АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ К. Д. УШИНСЬКОГО ТА А. С. МАКАРЕНКА
У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ПЕДАГОГІВ**

У статті розкрито актуальність проблеми формування професійного іміджу педагогічних працівників в умовах сьогодення. Подано авторське визначення феномену професійного іміджу педагога. Його ми розглядаємо як образ фахівця-професіонала, який склався у масовій свідомості та свідомості учасників навчально-виховного процесу. Компонентами професійного іміджу є зовнішній вигляд педагога, володіння ним засобами спілкування і внутрішнє «Я». Здійснено аналіз поглядів К. Д. Ушинського та А. С. Макаренка в контексті дослідження. Даний аналіз дозволив розкрити бачення К. Д. Ушинського та А. С. Макаренка на важливість володіння вихователем словом, мімікою, жестами у здійсненні впливу на формування позитивної думки в оточення про нього. Не менш суттєвим у даному процесі є зовнішність педагога і його внутрішнє «Я». Актуальною є думка вчених про доцільність підготовки майбутніх фахівців до володіння майстерністю впливу на особистість.

Ключові слова: педагог, імідж, професійний імідж педагога, К. Д. Ушинський, А. С. Макаренко.

В статье раскрыта актуальность проблемы формирования профессионального имиджа педагогических работников в современных условиях. Дано авторское определение феномена профессионального имиджа педагога. Его мы рассматриваем как образ специалиста-профессионала, который сложился в массовом сознании и сознании участников учебно-воспитательного процесса. Компонентами профессионального имиджа являются внешний вид педагога, владение им средствами общения и внутреннее «Я». В контексте исследования осуществлен анализ взглядов К. Д. Ушинского и А. С. Макаренка. Данный анализ позволил раскрыть взгляды К. Д. Ушинского и А. С. Макаренка на важность владения воспитателем словом, мимикой, жестами в осуществлении влияния на формирование в окружающих позитивного представления о нем. Не менее существенной в данном процессе является внешность педагога и его внутреннее «Я». Актуальным является мнение ученых о целесообразности подготовки будущих специалистов к владению мастерством влияния на личность.

Ключевые слова: педагог, имидж, профессиональный имидж педагога, К. Д. Ушинский, А. С. Макаренко.

The actuality of problem of forming the professional image of pedagogical workers is exposed in modern terms in the article. Author determination of the phenomenon of professional image of teacher is given. We examine it as appearance

of specialist-professional which was folded in mass and consciousness of participants of study and educate process. The components of professional image are original appearance of teacher, domain by him by the means of intercourse and internal «My». In the context of research the analysis of views of K. D. Ushinsky and A. S. Makarenko are carried out. This analysis allowed as to expose the views of K. D. Ushinsky and A. S. Makarenko to importance of domain an educator a word, mimicry, by gestures in realization of influence on forming in circumferential of positive thought of him. No less substantial in this process is an exterior of teacher and his internal «My». The opinion of scientists about expedience of preparation of future specialists to the domain trade of influence on personality are actual.

Key words: teacher, image, professional image of teacher, K. D. Ushinsky, A. S. Makarenko.

Постановка наукової проблеми та її значення. В умовах індустріального суспільства пріоритетним було виробництво матеріальних цінностей. У постіндустріальному та інформаційному світі важлива роль відводиться інформації та технологіям, тобто продукту, що є результатом високоінтелектуальної праці трудівників. За цих умов важливим завданням загальноосвітніх закладів є підготовка підростаючого покоління до уміння орієнтуватися, знаходити та використовувати необхідну інформацію для розв'язання як навчальних, так і життєвих ситуацій. Звісно, підготувати такого школяра зможе лише висококваліфікований педагог.

Зміна інформації, технологій, а також нові суспільні виклики висувають високі вимоги до особистості вихователя. Якщо раніше педагог мав бути хорошим професіоналом, то сьогодні, коли загострюється конкуренція за надання освітніх послуг, він ще повинен бути здатним до виживання в умовах конкурентного середовища. Успішними в такій ситуації, як засвідчує життя, є фахівці із позитивним професійним іміджем.

Аналіз теорії та практики формування професійного іміджу педагогів дозволяє виявити низку суперечностей між:

- суспільною потребою у такому вчителів та неготовністю педагогів до формування власного професійного іміджу;
- значними напрацюваннями та розробками відомих вітчизняних учених К.Д. Ушинського і А.С. Макаренка, присвячених проблемі професійного іміджу вчителя, та не володіння ними сучасними педагогами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Педагогічна спадщина К. Д. Ушинського і А. С. Макаренка є багатогранною, тому була і залишається предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних учених. Значний інтерес для розуміння і розкриття різноманітних аспектів творчої спадщини К. Д. Ушинського мають роботи М. Антонця, Л. Березівської, І. Бакаленко, В. Бельського, Г. Волкова, М. Грищенка, Н. Дічик, В. Довбні, В. Кравця, Лю Сяофань, З. Равкіна, М. Євтуха та ін.

Аналізу педагогічного доробку А.С. Макаренка присвячені праці Ю. Азарова, А. Бойко, І. Внукова, Л. Грищенка, Н. Дічик, М. Кондакова, В.

Коротова, Е. Монсонзона, М. Степаненка, А. Фролова, Г. Хілліга, М. Ярмаченка та ін.

Вивчення наукових праць, присвячених дослідженню творчої спадщини Ушинського та Макаренка, засвідчує відсутність наукових розробок із проблеми професійного іміджу педагога.

Актуальність даної проблеми та її нерозробленість обумовили вибір теми статті «Актуальність ідей К.Д. Ушинського та А.С. Макаренка у формуванні професійного іміджу педагогів».

Метою статті є аналіз поглядів К.Д. Ушинського та А.С. Макаренка в контексті проблеми професійного іміджу педагога. Для досягнення мети сформовано такі завдання:

- дати визначення феномену «професійний імідж педагога»;
- здійснити ретроспективний аналіз педагогічних ідей Ушинського та Макаренка і розкрити їх актуальність у процесі формування професійного іміджу педагогічних працівників.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Проблема іміджу для педагогічної науки є відносно новою. Нею науковці почали займатися у 90-х роках минулого століття. Існують різні інтерпретації феномену іміджу. Одні його розглядають як фактор успіху в професійній діяльності, інші як інструмент у побудові відносин з оточуючими людьми, образ особи, що формується цілеспрямовано з метою популяризації, уявлення про людину на основі її зовнішності, манери говорити та вчинків.

Серед різних типів іміджу (дзеркальний, поточний, бажаний, корпоративний, індивідуальний) виділяють професійний. Він детермінований професійними якостями. Професійний імідж педагога розглядаємо як образ фахівця-професіонала, який склався у масовій свідомості та свідомості учасників навчально-виховного процесу [4, с.128]. Його складовими компонентами є зовнішній вигляд, засоби спілкування і внутрішнє «Я» [5, с. 244].

Багато цінних думок щодо формування професійного іміджу педагогічних працівників можна почерпнути у К.Д. Ушинського. Читаючи твори вченого, можна прослідкувати, що надзвичайно важливе значення Костянтин Дмитрович відводив зовнішності вчителя і намагався власним прикладом це довести. Дуже влучно про це зазначала дитяча письменниця і його учениця Є. М. Водовозова: "Уся зовнішність Ушинського дуже сприяла тому, щоб його слова глибоко запади в душу. Худорлявий, край нервовий, він був вищий від середнього на зріст. З-під його чорних густих брів дугою гарячково виблискували темно-карі очі. Його виразне, з тонкими рисами обличчя, його чудово окреслене високе чоло, яке говорило про незвичайний розум, різко виділялося своєю блідістю в рамці чорного, як смола, волосся і чорних бакенів навколо щік та підборіддя, що нагадували коротку густу бороду. Його тонкі безкровні губи, його суворий вигляд і проникливий погляд, який, здавалося, бачить людину наскрізь, красномовно говорили про сильний характер і стійку волю... Той, хто бачив Ушинського хоч би раз, назавжди запам'ятав обличчя

цієї людини, яка різко виділялася з юрби навіть своєю зовнішністю" [3, с. 384-385].

Підтвердження слів Водовозової знаходимо у статтях К.Д. Ушинського «Три елементи школи», «Про користь педагогічної літератури», «Проект учительської семінарії». У цих творах учений зазначає, що лише особистість може впливати на розвиток і формування особистості. Вплив особистості на душу школяра, на думку Ушинського, є могутньою виховною силою, яку неможливо замінити підручниками, моральними сентенціями і шкільною наукою.

Окрім зовнішності, важливим елементом впливу на формування позитивної думки про особистість є засоби спілкування. В Ушинського до них можна віднести міміку, жести і мову педагога. Мімікою та інтонацією вчитель може підкреслити, що є головним, що є другорядним чи про що йдеться побіжно. Енергійні жести, багатозначущі посмішки, грізно нахмурені брови повинні бути природними і відповідати ситуації. Якщо вони не такі, то непотрібно вірити таким жестам, посмішкам, юпітеровим бровам [7, с. 244].

Аналізуючи систему підготовки вчителів у Німеччині та Швейцарії, Ушинський акцентує увагу на поганій підготовці вітчизняних педагогів, у порівнянні зі своїми зарубіжними колегами, у такому компоненті як володіння словом. Даний недолік, на думку науковця, є неприємним як у педагогічній діяльності, так і в приватній та діловій бесідах. Учений пише, що часто зустрічаються люди досить розвинуті, знаючі і розумні, але є яскравими жертвами не володіння даром слова. Як наслідок вони набридають слухачеві, втомлюють його і дуже часто втрачають багато в житті від того, що в них не є розвинутим даний природний дар [6, с.191-192].

Вивчаючи творчий доробок Ушинського, переконуєшся в актуальності порад ученого щодо формування позитивного іміджу навчального закладу. Із аналізу функціонування англійської школи Ітон та паризьких модних пансіонів слідує, що успішними не є останні, які в основу діяльності беруть кон'юнктуру ринку, а Ітон. Складовими його успіху є: впровадження досягнень науки у практичну діяльність, урахування громадської думки і зв'язок із провідними університетами Англії. На думку Ушинського, для того, щоб Ітон змінив свою педагогіку, необхідно, щоб Оксфорд і Кембридж її змінив [7, с. 247-249].

Розглядаючи проблему професійного іміджу встановлено, що внутрішня відповідність образу професії, яка проявлялася в Ушинського у професіоналізмі, знанні дитини, гуманізмі, знайшла підтримку та була розширена Макаренком у педагогічному оптимізмі, поєднанні поваги із вимогливістю до вихованця, педагогічній майстерності й володінні педагогічною технікою впливу на особистість.

Із подальшого аналізу праць Макаренка слідує, що у формуванні професійного іміджу актуальною для сьогодення є його думка про володіння педагогом спеціальними знаннями і навичками. До них педагог відносить вміння розмовляти, організовувати, ходити, жартувати, бути веселим,

сердитим, володіння мімікою, щоб надати власному обличчю необхідного виразу або стримувати настрій.

Антон Семенович був переконаний, що у педагогічних ВНЗ обов'язково повинні викладатися наступні елементи виховної техніки: постановка голосу, пози, володіння власним обличчям та організмом. Важливого значення при цьому вчений надавав постановці голосу. Володіючи голосом, переконаний педагог, вихователь зможе не лише гарно співати або розмовляти, а й вміти найбільш точно, переконливо і владно висловлювати власні думки і почуття [2]. «Я став справжнім майстром тільки тоді, писав Макаренко, коли навчився говорити «Іди сюди» з 15 – 20 відтінками, коли навчився давати 20 нюансів на обличчі, в постаті і в голосі. І тоді я не боявся, що хтось до мене не підійде або не почує того, що треба» [1, с. 147].

Надзвичайно важливу роль А.С. Макаренко відводив зовнішньому вигляду педагога. Між зовнішністю і діями людини вчений проводив паралель. Він не уявляв, щоб брудна, неохайна людина могла стежити за своїми вчинками. «Вихователь, який витяг із кишені чорну зібгану хусточку, писав Антон Семенович, - це вже не вихователь» [1, с. 148].

Висновки й перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного дослідження встановлено, що професійний імідж педагога необхідно розглядати як образ фахівця-професіонала, який склався у масовій свідомості та свідомості учасників навчально-виховного процесу. Актуальними є теоретичні напрацювання та практичні рекомендації К.Д. Ушинського і А.С. Макаренка про важливість володіння педагогом засобами спілкування, його внутрішньої відповідності образу професії та зовнішнього вигляду у здійсненні впливу на учасників навчально-виховного процесу з метою створення у їхній свідомості позитивного стереотипу про фахівця. Встановлено, що подальшого дослідження потребує проблема професійного іміджу педагогів у вітчизняній науці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Макаренко А. С. Про комуністичне виховання / А. С. Макаренко ; упор. М. Д. Ярмаченко. – К. : Радянська школа, 1978. – 344 с.
2. Макаренко А. С. Проблемы школьного советского воспитания [Электронный ресурс] / А. С.Макаренко. – Режим доступа : <http://www.makarenko.edu.ru/biblio.htm>.
3. Максимюк С. П. Педагогіка : навчальний посібник / С. П. Максимюк. – К. : Кондор, 2009. – 670 с.
4. Остапйовський І. Є. Моніторинг технології формування іміджу педагога / І. Є. Остапйовський // Моніторинг якості шкільної освіти : збірник матеріалів / укл. М. О. Стащенко. – Луцьк : ВІППО, 2013. – С. 126-131.
5. Соціальна педагогіка: теорія, технологія та історія : навчально-методичний посібник для підготовки до державної атестації студентів за освітньо-каліфікаційним рівнем «бакалавр» / за ред. П. М. Гусака, І. Є. Остапйовського. – Луцьк : Вежа – Друк, 2013. – 324 с.

6. Ушинский К. Д. О первоначальном преподавании русского языка / К. Д. Ушинский // Избранные педагогические произведения. – М. : Просвещение, 1968. – С. 186-201.

7. Ушинский К. Д. О пользе педагогической литературы / К. Д. Ушинский // Избранные педагогические произведения. – М. : Просвещение, 1968. – С. 233-250.

Дата надходження до редакції: 20.01.2014 р.